
Kyrkomötet Kyrkolivsutskottets betänkande 2014:20

Översyn av utbildning inom själavård

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas motion 2014:101 om översyn av utbildning inom själavård. Utskottet finner frågan om att se över dagens utbildning i själavård som angelägen för att kvalitetssäkra Svenska kyrkans själavård, både vad gäller grundutbildning och fortbildning. Av denna anledning föreslår utskottet kyrkomötet att bifalla motionen.

Till betänkandet finns en reservation och en särskild mening.

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

Kyrkomötet beslutar att bifalla motion 2014:101.

Motionens förslag

Motion 2014:101 av Sofija Pedersen Videke, Översyn av utbildning inom själavård

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att se över dagens utbildning i själavård samt, om så behövs, komma med förslag till förbättringar.

Bakgrund

Själavård

Själavård är kyrkans omsorg om den enskildes andliga välbefinnande. Själavårdens djupaste och viktigaste uppgift är att skapa platser av hopp och tröst för människor så att vi orkar leva, bottna och när tiden till sist är inne, vågar dö.

Själavård kan komma till uttryck på många olika sätt. I aktuell själavård och i den litteratur som används vid utbildningsprogrammen till präst och diakon i Svenska kyrkan framgår det hur själavård handlar om förhållningssätt, attityder, människosyn och om hur vi bemöter varandra. I evangeliet möter vi bilden av själasörjaren som en medmänniska och medvandrare, inte som en upphöjd ledare.

En konsekvens av detta synsätt är att en av församlingens uppgifter är att skapa själavårdande miljöer där många krafter, även ideella tas tillvara. En kontextuell förståelse av själavård sätter in den i ett församlingssammanhang och den lever inte sitt eget liv lösgjort från församlingens liv. Idag talar man om själavårdande samtal och samtal med själavårdande effekter. Likaså själavårdande miljöer och miljöer med själavårdande effekter. Det kan finnas lekmän i församlingens verksamhet som har djup kompetens vad gäller själavårdande samtal, t.ex. personer med beteende-

vetenskaplig utbildning såsom socionomer, psykologer och terapeuter som genom sin kunskap också bidrar till den själavårdande miljön.

Vidare finns det avtalade själavårdssamtal som sker mellan präst och konfident i en särskild samtalsform och i ett bestämt rum under absolut tystnadsplikt och som under året även uppmärksammas och diskuterats i media. Likaså finns det specifika avtalade själavårdssamtal som sker mellan diakon och konfident, med en för diakonen särskilt reglerad tystnadsplikt, som erbjuds i en särskild samtalsform och i ett bestämt rum.

Rekrytering och utbildning för präster och diakoner

Det är biskoparna som antar präster och diakoner för tjänst i Svenska kyrkan. Stiften behörighetsprövar och bedömer personens lämplighet som präst eller diakon och det krävs ett antagningsbesked för att kunna påbörja utbildningen till präst eller diakon.

Efter den fackutbildning vid högskola eller universitet som ger behörighet, samt antagningsbesked från ett stift kan kandidaten påbörja den ettåriga pastoralteologiska utbildningen vid Svenska kyrkans utbildningsinstitut, en utbildning som delvis genomförs gemensamt under två terminer på heltid.

I det nya prästprogrammet vid Svenska kyrkans utbildningsinstitut som invigdes i september 2014 finns 84 undervisningstimmar i ämnet själavård och i det nya diakonprogrammet finns det 64 undervisningstimmar. Enligt uppgift motsvarar kursen i själavård den kurs i själavård som bedrevs av pastoralinstitutet och på diakonutbildningarna innan institutet etablerades.

Under prästprogrammets första termin introduceras begreppet själavård utifrån ett teologiskt, beteendevetenskapligt och historiskt perspektiv och fokuserar prästens kontext och yrkesidentitet. Undervisningen bedrivs i form av föreläsningar, gruppövningar, samtalsövningar och samtal i smågrupper. Efter avslutad kurs ska den studerande kunna leda och genomföra enskilda samtal och känna till dess ramar och inneha en färdighet i aktivt lyssnade. Under andra terminen ligger fokus på församlingssjälavård och samtal inför kyrkliga handlingar, såväl teoretiskt som praktiskt. Vidare bearbetas och fördjupas samtalet och mötet med sörjande termin två.

Diakonprogrammet följer i princip prästernas innehåll i introduktionen och även undervisningens upplägg men området avgränsas och fokuserar diakonens kontext och yrkesidentitet. I diakonprogrammet fokuseras livets sårbara skeden, psykisk ohälsa, åldrande och demens. Stor vikt läggs också på diakonens uppdrag i ett samhällsperspektiv.

Fortbildningar och S:t Lukas

Det är församlingens ansvar att sörja för medarbetarnas kontinuerliga fortbildning och för detta erbjuder stiftet och även andra aktörer kurstillfällen. Stiftet har ett uppdrag att erbjuda fortbildning i själavård, men omfattningen varierar och prioriteringarna ser olika ut i stiftet och även i församlingarna.

Det finns ett nationellt nätverk för stiftsmedarbetare, med främst stiftsadjunkter för själavård och personal i stiftens själavårdscentra. De träffas på eget initiativ i årliga överläggningar och fortbildningsdagar. I detta nätverk sker erfarenhetsutbyte, kollegiala samtal och kompetensutveckling. Nätverket har även tagit initiativ till studieresor och seminarier inom området. I oktober 2012 genomfördes t.ex. en studieresa till Taizé i Frankrike för att stärka den andliga fördjupningen.

Flera stift samverkar med S:t Lukas som regionalt fått ett stort ansvar för utbildning och fortbildning i själavård genom avtal med stiftet. S:t Lukas är en idéburen

organisation med professionella mottagningar för psykoterapi, handledning och utbildning över hela Sverige. S:t Lukas erbjuder genom ett stort utbud utbildning och vidareutbildning i själavård för anställda inom kyrka och samfund. De lämplighetsprövar och utbildar även handledare i en längre fortbildning som efter utbildning i sin tur kan handleda själavårdare.

S:t Lukas erbjuder också kurser för den som är ideell, volontär eller förtroendevärd och som i sin vardag möter människor med behov av att samtala om livsfrågor.

Arbetshandledning

Svenska kyrkans medarbetare ställs inför uppgifter som handlar om nära samspel med människor, ofta i utsatta lägen. För att behålla ett professionellt förhållningssätt är det nödvändigt att återkommande reflektera över erfarenheter och reaktioner i själavården under kompetent ledning.

Samtliga stift erbjuder under varierande förutsättningar och med olika resurser sina medarbetare kontinuerlig arbetshandledning, antingen genom stiftens själavårdscentrum eller genom av stiftet eller församlingen särskilt anlitade handledare. Arbetshandledning säkrar kvaliteten i mötet med tredje person och ger bättre förutsättning att tillgodose andras behov. Arbetshandledning fyller såväl en personälvårdande som utvecklande funktion för själavårdaren och bidrar till både kompetensutveckling och stärkt yrkesidentitet. Arbetshandledning är också ett redskap för att upprätthålla balansen mellan distans och närhet till den egna själavårdande insatsen. Arbetshandledning kan ske både enskilt och i grupp.

Ny gemensam ekumenisk fortbildning

Den institutionssjälavård som äger rum inom kriminalvården, sjukvården, i arbetslivet och på universitet och högskolor sker ekumeniskt. Medarbetarna i denna verksamhet kommer från olika samfund och därför samordnar Sveriges kristna råd gemensamma överläggningar, erfarenhetsutbyte och fortbildning. Det finns även samlingar som riktar sig enbart till respektive samfunds egna medarbetare.

I november 2014 genomförs den första gemensamma utbildningen för medarbetare med tjänst inom institutionssjälavård. Syftet är att utveckla de praktiska och teologiska färdigheter som behövs för att arbeta på andra arenor som dessa institutioner är. Utbildningen omfattar sex kursdagar under en period av ett år med litteraturstudier och seminarier i grupp via nätet mellan kursdagarna.

Utbildning för jourhavande präst på nätet

Den 1 september 2014 utökades telefontjänsten *Jourhavande präst i Svenska kyrkan* genom att två nya funktioner öppnades. Det är numera möjligt att chatta och skriva digitala brev till *Jourhavande präst*. De två nya kanalerna som etablerats ska svara mot det växande antalet unga som mår psykiskt dåligt. Unga i åldern 16–25 år är en grupp som kommunicerar flitigt på nätet och är därför en primär målgrupp för dessa nya själavårdskanaler.

Stiften ansvarar för rekrytering av präster till *Jourhavande präst*. Det betyder att prästerna står under biskopens tillsyn även om de tjänstgör i den nationella verksamheten. Samtliga som går in i uppgiften som jourhavande präst får en introduktionsutbildning under en dag. De erbjuds också regelbunden handledning under arbetets gång och årligen en nationell samling av fortbildningskaraktär.

Alla jourpräster erbjuds återkommande en självårdsfortbildning som omfattar 7,5 högskolepoäng och som genomförs i samarbete med Ersta Sköndal högskola. För den som kvarstår i uppdraget erbjuds även en veckolång påfyllnadskurs. Senast den erbjöds var den förlagd till Sjelesorgs institutet på Modum Bad i Norge. Dessa utbildningsplatser bekostas av respektive stift.

De präster som ingår i den nyetablerade självården på nätet fick en fyradagars utbildning i nätsjälavård i maj 2014 som bekostades av den nationella nivån. Utbildningen innehöll moment för ökad kunskap i datateknik, sociala medier, samtalsmetodik och suicidfrågor. Kursen gav också insikter i hur det skrivna språket fungerar för den som är döv, då denna självård också möter behoven hos den människa som har en hörselnedsättning eller är döv.

Det finns en telefonsjälavårdstjänst på finska, som samordnas nationellt, där medarbetarna inte bara är präster. Medarbetarna får regelbunden fortbildning och handledning som samordnas nationellt. Likaså finns ett samiskt krisnätverk där alla som svarar i telefon är samer och de allra flesta är samisktalande. Det är främst ideella medarbetare som är engagerade i detta nätverk.

Utskottets överväganden

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att bifalla motion 2014:101.

Utskottet delar motionärens undran över om präster genom sin grundutbildning får en tillräckligt stabil grund att stå på i uppgiften som självårdare. Det finns frågor i utskottet om präster i allmänhet deltar i den fortbildning som erbjuds och om de blir uppmuntrade att delta i dessa av sina arbetsgivare. Utskottet undrar också om det erbjuds fortbildning och vidareutbildning i den omfattning och med den kvalitet som krävs. I detta sammanhang vill utskottet även betona vikten av att undersöka förutsättningarna för ett större ansvar på nationell nivå för påbyggnadsutbildningar och kvalificerade fortbildningar i samråd med stiftet. Utskottet gav även uttryck för detta uppdrags vikt i sitt yttrande till budgetutskottet med anledning av kyrkostyrelsens skrivelse 2014:1, Verksamhet och ekonomi för Svenska kyrkans nationella nivå åren 2015–2017.

Utskottet konstaterar att motionären enbart fokuserar präster i sin motion och vill lyfta fram det faktum att även diakoner utövar självård. Dock bedömer utskottet att de flesta diakonkandidater numera har en gedigen beteendevetenskaplig grund att stå på i sin grundutbildning, till skillnad från prästerna som inte har beteendevetenskap som ett obligatoriskt ämne. I översynen utskottet vill att kyrkostyrelsen ska göra, är det önskvärt att utbildning för både präster och diakoner ryms.

Ledamöterna i utskottet är väl medvetna om att många kunskapsområden ska rymmas i den ettåriga yrkesutbildningen till präst och diakon och att det därmed krävs ständiga avvägningar gentemot andra angelägna ämnen. Men de antal timmar som blivande präster och diakoner får i ämnet självård i dag i sin yrkesutbildning anser utskottet som alltför magert.

Trots att Svenska kyrkan nyligen genomfört en utbildningsreform och Svenska kyrkans nya utbildningsinstitut alldeles nyss etablerats, vill utskottet att kyrkomötet ändå beslutar om att se över dagens utbildning och möjligheter till vidare fortbildning inom det specifika ämnet självård. En översyn tar nämligen tid att genomföra och innan den är presenterad och analyserad så att eventuella förbättringar av utbildningen kan utföras, har det gått några år. Därför vill utskottet att kyrkomötet beslutar om att ge detta uppdrag till kyrkostyrelsen nu.

Enligt Svenska kyrkans utbildningsinstitut gjordes ingen specifik översyn av ämnet själavård för präster inför bildandet av utbildningsinstitutet. Kursbeskrivning och kursmål stämmer i stort sett överens med hur det såg ut när undervisningen i själavård tidigare bedrevs av pastoralinstitutet.

Utskottet vill understryka behovet av utbildning i tystnadspliktens regelverk och inkludera detta i översynen.

Under överläggningarna i utskottet berättade biskoparna att biskopskollegiet planerar föra samtal med ledningen på Svenska kyrkans utbildningsinstitut vad gäller frågan om själavård. Detta välkomas av utskottet. Det utesluter inte att kyrkostyrelsen som ytterst ansvarig för Svenska kyrkans utbildningar ser över dagens utbildning i själavård, och om så behövs, lämnar förslag till förbättringar.

Utskottet anser att utbildningen inom själavård är en angelägen fråga och välkomnar motion 2014:101 och föreslår kyrkomötet att bifalla den.

Uppsala den 26 september 2014

På Kyrkolivsutskottets vägnar

Marie Nielsén, ordförande

Marie Nordström, sekreterare

Beslutande: Marie Nielsén, ordförande, Daniel Larson, Birgitta Lindén, Ronny Hansson, Kekke Paulsson, Sofia Rosenquist, Niklas Grahm, Roland Johansson, Berit Simonsson, Anna-Karin Westerlund, Gunilla Eldebro, Lars-Erik Edlund, Elisabeth Rydström, Torbjörn Arvidsson och Marja Sandin-Wester.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Sara Waldenfors, Monica Lindell Rylén, Camilla Persson, Lissandra Rickemark, Jan Sahlin, Katarina Glas, Elisabeth Sandberg Kullenberg Ulla Littgren, Jerker Schmidt, Niklas Larsson, Margareta Larsson, Ylva Wahlström och Karin Janfalk.

Biskoparna Jan-Olof Johansson och Johan Tyrberg har deltagit i utskottets överläggningar.

Reservation

Vi reserverar oss mot kyrkolivsutskottets beslut att bifalla motion 2014:101 och föreslår att kyrkomötet avslår motion 2014:101.

I motionen finns en otydlig att-sats om vad den egentligen avser. Då utbildningsinstitutet är helt nytt sedan september 2014 är det för tidigt att utvärdera detta. Biskoparna har redan tagit upp frågan om själavårdsutbildning med utbildningsinstitutet.

Anna-Karin Westerlund och Gunilla Eldebro

Särskild mening

Vi vill att kyrkomötet avslår motionen. Detta utifrån att det är förvirring om vad motionen avser och vad som anges i utskottets överväganden.

Ulla Littgren, Jerker Schmidt och Elisabeth Sandberg Kullenberg